

AKADEMIE VÝTVARNÝCH UMĚNÍ V PRAZE

Studijní obor: Výtvarná umění

Ateliér intermédiá 3

Diplomová práce

Čtvrtý moment v Eternii

Autor práce: Stanislav Zábrodský

Vedoucí diplomové práce: doc. MgA. Tomáš Vaněk

Oponent diplomové práce: MgA. Zbyněk Baladrán

Akademický rok 2021/2022

Při práci s keramikou vzniká specifická situace, kdy hmota – shluk minerálů, jílu a dalších částí půdy – dokáže za synteticky nastavených podmínek (tedy při výpalu) překlenout nepředvídatelně dlouhý časový úsek a stát se zkamenělinou.¹ Tedy něčím, co by geologický čas vytvářel věky. Po celou dobu vystavení žáru se děje široká škála chemických reakcí a fázových přechodů – hliněný objekt uvnitř pece stárne daleko rychleji, než je jeho geologická přirozenost. Dochází k růstu nově vzniklých krystalů, zhutnění a slinutí materiálu.

Imaginace nad posunem v čase teď vytvořeného objektu, mě v jednu chvíli vrací k neznámému momentu prvohor nebo naopak do budoucnosti – zpustlé krajiny, rozpadajících se reliktních toho, co nás obklopuje dnes. Dvojitý pohyb zpět i dopředu. Nevím, jestli hliněná deska zestárla a vrátila se do nánosů jílu, do vrstev, kde těžba ještě nezačala. Nebo zestárla, zůstala v koutu místnosti, rozpadla spolu se sádkartonovou stěnou a za podmínek, které ještě neznáme, čeká. A právě tenhle rozlehlý časový rámec mě znovu vede ke zkamenělinám a pozůstatkům vytěženého nerostného bohatství.

Keramické dlaždice používám jako nosič tohoto tekutého časového rozhraní. Reprodukují na nich těla organismů, rostlin nebo stopy po minerálech v tištěných spojích počítačových čipů. Snažím se napodobit jejich stavbu, aby byly schopné se v čase vrátit zpět do sedimentů půdy nebo na dno oceánu. A zároveň aby se mohly stát ilustrací paleontologického příběhu blízké budoucnosti. Například dramatický nárůst spalování ropy v polovině dvacátého století se odráží v mikrofosilním záznamu: „Rostliny prosperují při vyšších koncentracích základní suroviny pro fotosyntézu (tedy oxidu uhličitého) a vynakládají méně energie na její příjem, což se odráží ve sníženém počtu dýchacích pórů zvaných stomata v listech suchozemských rostlin.“²

Deformace fosilií antropocénu přímo závisejí na technologiích, které stojí za vznikem takových evolučních změn. A jsou i přímo spjaté s jejich dynamikou. Rozeznat pokles dýchacích průduchů u rostlin bylo možné až jejich zobrazením elektronovým mikroskopem. Dědictví, které s sebou sofistikovaná zobrazovací technologie nese a její předchozí vývojové stupně spojené s uhlíkovou stopou industrializace 19. století, postupně deformovaly například zmíněné průduchy rostlin.

¹ Termín zkamenělina používám záměrně, ačkoli označený jev má také podobnost s přeměněnými, tzv. metamorfovanými horninami. Při výpalu v peci se však jedná o výsledek lidské činnosti, proto je dle mého názoru výraz zkamenělina přesnější.

² Mark Williams, Francine M.G. McCarthy, Alejandro Cearreta, Martin J. Head, Reinhold Leinfelder, Jens Zinke, Anthony D. Barnosky, Kristine L. DeLong, *Biological and paleontological signatures of the Anthropocene*, Berlin: Haus der Kulturen der Welt, 2022, s. 1–11.

To že jsem dnes schopný vybírat obrazový materiál z cloudového úložiště Biodiversity Heritage Library³, se také už přímo podílí na podobě fosilií zítřka. Nově vytvořená zkamenělina – střepek vypálený v peci – tak mimoděk předjímá stopy této přeměny. Zároveň má základ v listu rostliny, která tu je už miliony let a její podoba se změnila jen málo. To celé je jeden z narativů, které se v této práci snažím zachytit.

„Musíme se zabývat tím, jak fosilie – lidské, dinosaurí nebo třeba elektronické – vnikají do archaických úrovní země, zatěžují planetu elektronickým odpadem a konstituují ‘třetí přírodu’. Jestliže už Benjamin o světě vznikající spotřební kultury mluvil pomocí pojmu ‘fosilie’, my se nyní můžeme ptát, jaký druh fosilní vrstvy je definovaný současným stavem technických médií. Naše budoucí fosilní vrstvy nestvoří náhlá katastrofa, jako byla erupce Vesuvu. Pomalu, ale jistě se hromadí coby emblém apokalypsy, již můžeme sledovat ve zpomaleném záběru.“⁴

Alegorií, která může blíže popsat, jak chápu zkratku mezi dopadem technologií na zkameněliny organismů antropocénu – přesouvání minerálů, kovů a dalších anorganických složek půdy v pozadí každodenního života – je prsten moci z *Pána prstenů*. Kultovní filmová adaptace známého Tolkienova díla zpracovává ve dvanáctihodinové trilogii příběh prstenu ukovaného v Hoře osudu, který Frodo nese zpět, aby zničil jeho zhoubnou moc. Zlato, ze kterého je prsten vyroben se vrací zpět do hory, je pohlcen lávou a rozpuštěn žárem v nitru země. Půldenní divácký maraton zprostředkovaný výkonnou grafickou kartou, složenou ze zlatých IC chipů a konektorů „zlatých prstů“, pohání technologickou asambláž, díky které se můžeme na film dívat. Já sám shlédnu celou trilogii aspoň jednou do roka, a stále znovu si tak pomyslně dovoluji ukovat prsten moci. Vliv těžby zlata na ekosystémy, poničené metodou kyanidového loužení, se pak spolu s vyplavenou rtutí zapisuje do schránek živočichů na konci důlní výpustě.

Další odkaz směřuje k paralelnímu příběhu naší planety v seriálu *Masters of the Universe*. Animovaný seriál vypráví primárně o dobrodružství hrdinek a hrdinnů a popisuje i vznik planety Eternia uprostřed vesmíru. Hlavní pointu pro mě obsahuje zajímavá dějová periferie. Vztahuje se k vývoji společnosti na základě povědomí o křehké jiskře stvoření ukryté v jádru planety a nerostného bohatství, které skýtá. Ve středu planety se nachází hvězdné semínko, jiskra, která zbyla po stvoření vesmíru. Síně hradu Grayskull ležící na jižní polokouli, ukrývají ve svých zdech zkamenělé pozůstatky prastarého a záhadného původu. Příběh naznačuje, že jejich vzniku předcházely přelomové události, boj o zdroje a rudy Photania nejtvrďšího kovu ve vesmíru.

Čtvrtým momentem v Eternii tematizují čas proměňující události nové civilizace, stěny hradu Grayskull propůjčují jeho obyvatelům zvláštní schopnosti a nesou poselství o možném zániku. Chodby hradu v reliéfu keramických dlaždic zastupují spoje mikročipu, uvězňují v nich čaroděje Orka, postavu, která má schopnost proměnit cokoli v krystal.

Zbývající tři momenty se v mých předchozích projektech vztahovaly k výpalu v peci na keramiku vytápěnou dřevem. Planeta Eternia sloužila jako ilustrace nepředvídatelných podmínek.

³ <https://www.biodiversitylibrary.org>, 4.4.2022

⁴ Jussi Parikka, *Geologie médií*, Praha: Karolinum, 2020, s. 153.

Jedním z inspiračních zdrojů v rámci této práce je instalace Grégoryho Chatonsky *Telofossils* vytvořené ve spolupráci s Dominiquem Siroisem⁵, která mapuje pozůstatky paměti lidstva po jejím zániku. Z perspektivy mimozemských archeologů popisuje různé scénáře okolností zániku. Starý hard disk pokrytý popílkem odkazuje k vnitřní paměti zapsané na magnetickém kotouči a také odkrývá i širší perspektivu materiálového shluky, svědčící o technologické vyspělosti civilizace, která ji vyrobila. Zajímavé pro mě je domýšlení, co všechno budoucí entita odkryje za zapomenuté předměty a jak bude rekonstituovat třeba účel hliníkového termoboxu.

Použitá technika pro přenos motivu na keramickou desku má blízko k odkrývání nalezených, vykopaných fosilií. Vykrytá část vyřezané šablony je zpevněna šelakem, po vyschnutí se šablona odstraní a ostatní části se vymyjí a odeberou.

V diplomní instalaci se snažím vystavět vyprávění na půdorysu tekuté časovosti keramiky, půjčuji si fragmenty příběhu *Pána prstenů* i seriálu *Masters of the Universe* a umísťuji je do různých situací. Spojuji je s deformovanými těly rostlin a relikty elektroodpadu, rozloženými erozí na kovy a minerály. Některé z motivů mají tendenci využít tekutosti a přesouvat se po obou směrech časové přímky, další už směřují jen jedním. Popkulturní odkazy totiž nejspíš s nepředvídatelným časovým posunem keramiky krok držet nebudou.

Dále zpracovávám zkamenělé mapy důlních plánů porostlé krystaly křemíku těžených pro polovodičové součástky. Nebo průřez tkání zanesenou ledvinovými kameny, kdy fyziologie jedince určila složení kamene a stala se vzpomínkou na civilizační choroby dneška. Ideální pozornost vůči mé instalaci je rozplétání zmíněných asociací. Ztížená identifikovatelnost toho, co reliéf na dlaždici představuje, může podpořit moment nalézání, postupné vytanutí obrazové reprezentace. Rozkrývání motivu na keramických reliéfech, dohledávání a spojování neurčitých kontur. V ideálním případě se u diváka probudí „paleontologická perspektiva“ – vědomí toho, že žijeme v budoucích geologických vrstvách a útvech.

Ve výsledku se zájem o fosilie a časovost keramiky dotýká její materiální stránkou a v krajnosti, kdy už je i pohled na nerosty obklopující těla zkamenělin obsesí, se keramická hmota mění na artikl, shluk minerálů s jedinečným složením a pozoruhodný soubor kvalit.

⁵ <http://chatonsky.net/telofossils-beijing>